

Васил Василев

КРАЕПОЗНАВАТЕЛНИЯТ ПРИНЦИП В ОБУЧЕНИЕТО ПО РОДИНОЗНАНИЕ

Задачите на патриотичното и нравственото възпитание на подрастващото поколение, за формирането на хармонично развита личност и нейната пълноценна реализация в съвременните условия повишават значително ролята на учебния предмет родинознание, изучаван в началните класове на българското училище. Развитието на научното познание като цяло определи и новият ръст на краезнанието, което не само че не заглъхна като традиция, но се разрасна и задълбочи, като се обогати с нова проблематика, съвременни подходи и средства, породили здрави връзки и взаимоотношения с родната наука и образование. И доколкото регионалното е конкретна проява на общонационалното, като част от единния процес на съществуване и развитие на етноса, то заема важно място в неговото опознаване и изучаване. А това единство като основа на обучението по родинознание включва двупосочната връзка на обяснение на природните и обществени явления в отношението роден край — родина. Така накратко може да се обоснове и генерализира краезнанието като основен принцип на обучението по родинознание.

Родинознанието като учебен предмет има своя специфика и характерни особености, които се дължат както на тематичната му обособеност, така и на мястото му в цялостния учебно-възпитателен процес в началното училище. Учебното съдържание е пряко свързано със знанията за природата и обществото, получени по Роден край в 1 и 2 клас, то е тяхно задълбочено продължение, при което проблемите са изведени на по-висок етап на обобщение. Възприетият през последните години комплексно-интегрален подход в учебно-възпитателната работа отрежда на краезнанието функцията на основен предмет с интегрираща и определяща роля в системата на началното образование. С разширяване и обоб-

щаване на придобитите представи и понятия в четирите класа се поставя солидна основа на следващия етап на познание. Приемствеността между учебните предмети роден край и родинознание, последователността в натрупването на знанията, в тяхното задълбочаване в посоката на все по-ясното им диференциране е едно от основните изисквания, което предстои да бъде проучено, експериментирано и научно обобщено. А това неизбежно се свързва и с прилагането на отделни принципи, с тяхното структуриране в системата на обучение.

Когато разглеждаме принципите на обучение по родинознание и по-конкретно мястото на краепознавателния принцип в тяхната система, необходимо е да посочим следното: "Принципите съдържат такива задължителни положения, които отразяват не само общите дидактически и психологически закономерности на учебния процес, но и специфичните закономерности, възникнали под влияние на особеностите на учебната дисциплина." (1, 107) В нашия случай наред с традиционните дидактически принципи за нагледност, достъпност, съзнателност, последователност и пр. съществуват и други, произтичащи от особеностите на родинознанието като учебен предмет. Тематиката и характерът на програмния материал налага приложението на някои специфични принципи като историзъм, хронологизъм, пространствена локализация, свързване на миналото със съвременността и пр. Характерното в обучението по родинознание е това, че знанията за родния край са отправна точка и необходимо условие при разглеждане на проблемите свързани с обществото и неговото развитие. Този факт недвусмислено налага присъствието на краепознавателния принцип в обучението. Твърде близо до разглеждания проблем стоят някои схващания, според които "краезнанието като принцип на обучение се превръща в изходно положение при провеждането на учебния процес" и този принцип "задължава учителите да свързват учебното съдържание по история с обществено-икономическият, политическите и културните процеси на родния край" (2, 35).

Диалектиката на учебно-познавателния процес, както и на всеки познавателен процес изобщо, определя зависимостта на принципите от обекта на познание. В този смисъл когато се извършва детайлизация на краепознавателния принцип и той се свежда до задачите и формите на прилагане, би трябвало да се изхожда от самото учебно съдържание на учебния предмет родинознание. В последното личат няколко тематични направления, които очертават учебния процес на основата на краепознавателния принцип: природата на родината и родния край, националната и местна история, духовни и нравствени ценности на народа и пр. Веднага трябва да се подчертае, че урочната и извънкласна работа, свързани с тяхното изучаване, трябва да са взаимопроникнати като подготовка, осъществяване и резултат на учебния процес. Защото предварителното провеждане на наблюдения върху местните явления подготвя пътя към изясняването и осъзнаването на значимите национални явления, а самото изясняване и вникване в тях, изостря интереса и погледа към онова, което заобикаля отделния човек и му придава значимостта на нещо съществено като част от общото и закономерното.

Изучаването на първия тематичен кръг — за родната природа, изисква наред с всичко друго да се отчита единството между отделния регион и народната съдба и душевност. С други думи — природните дадености и тези, които са продукт на съзидателната човешка дейност като обстановка и бит се разглеждат през призмата на светоусещането на човека единството на изначалните природни особености, на техните естетически стойности с онова, което създава човекът с неговата трудова дейност и творчество, с бита и историческите ум прояви. В това отношение в учебниците по Родинознание за 3 и 4 клас има какво още да се желае, за да се постигне нужния синтез. Някои от темите предоставят възможности за предварителни наблюдения или за използване в урока на непринудените впечатления и познания, които малките ученици имат за заобикалящата ги действителност. На тази база успешно може да се осъществи изискването за преминаването от частното към общото, от краезнанието към познанието за онова общопознато, което определя родината като "нашата земя хубава".

За съжаление другите два основни тематични кръга — националната и местна история и духовните и нравствени ценности на българина са представени твърде схематично и непълно. Това от своя страна създава допълнителни трудности пред учителя при разработката на учебния материал и лишава учениците от възможността да добият по-пълна и ясна представа за редица интересни факти и събития. Като обект на внимание, с оглед по-голямото уплътняване на учебния материал тук могат да бъдат използвани предания и легенди, различни сведения за местни събития и бележити личности, празници и обичаи и пр.

Един съществен въпрос, който се нуждае от отделна разработка и в случая е поставен дотолкова, доколкото той се отнася до обучението по родинознание е този за връзката между краепознавателния принцип и някои актуални проблеми на училищното възпитание. Както учебното съдържание, така и осъществяването на самия учебно-възпитателен процес по този предмет имат за цел да формират основите на научен светоглед, да опазят народните традиции и духовните ценности и да преодолеят последиците от откъсването на съвременния българин от неговия родов корен и пр.

Човекът е рожба на конкретна среда и носи в себе си като душевност много от онова, което е закърмено у него от природата и обществените дадености на родния край. Тези обстоятелства е необходимо да се използват като средство на учебно-възпитателната работа за формирането на малкия ученик, за обогатяване на неговата душевност и нравствени устои. Твърде много може да даде в тази насока родовата памет, историята на селището и неговите околности, които доказват принадлежността към българската земя и народ, неговата физическа и духовна сила, устойчивостта му през вековете.

Прилагането на краепознавателния принцип тепърва ще се осмисли и доразработва като неделим елемент от същността на учебно-възпитателния процес и неговото методическо обезпечаване. Това предоставя големи възможности за творчество както на учителя, така и на самите

ученици, като същевременно спомага за разчупване на шаблона и еднообразието в обучението, за постигане на по-голяма ефективност и по-трайни знания при по-голямо онагледяване и конкретизиране на учебния материал чрез фактите, които краезнанието така обилно поднася.

БЕЛЕЖКИ

1. Шопов, Й., Г.Георгиев. Методика на обучението по история. С., 1978, с.107.
2. Шопов, Й. Историческото краезнание в условията на училищния живот. — Вж. Втора републиканска среща на младите краеведи, С., 1981, с.35.